

Emergența structurilor non-statale în epoca Războaielor de Generația a IV-a. Studiu de caz Hezbollah

Bogdan Radu Herzog*

*Școala de Doctorat a Academiei Române (SCOSAAR),
Departamentul Științe Economice, Sociale și Juridice*

Abstract: *The article addresses some of the most important developments on the field of geopolitics today: the emergence of non-state players and the gradual development of an anti-Western “Resistance Axis” in the Middle East. The strategic importance of the Lebanese Shia movement Hezbollah, within this alliance and the factors that influenced its growing role are studied through the Fourth Generation of War paradigm developed by William S. Lind and the IEMP model of Michael Mann.*

Keywords: Islamic movements, Hezbollah, Middle East, Shia Islam.

Cuvinte-cheie: mișcări islamice, Hezbollah, Orientul Mijlociu, islam șiiit.

Introducere

Societatea ca structură de rețele – Modelul IEMP

În contextul vastelor mutații sociale din ultimele decenii, în sociologia politică au apărut dezvoltări teoretice care pun sub semnul întrebării concepte fundamentale ale acestei discipline și încearcă să articuleze noi paradigme conceptuale, cu o capacitate euristică superioară față de cea a modelelor clasice. O astfel de dezvoltare teoretică este noul model de înțelegere a puterii politice propus de sociologul britanic Michael Mann. În opoziție directă cu câteva din modelele clasice de explicare a puterii politice, care sunt construite pe asumarea rolului central al statului în articularea și structurarea

puterii politice din societate, Michael Mann propune un model alternativ, în centrul căruia se află noțiunea de rețea de putere.

Conform lui Mann (1988, I), societățile sunt construite din rețele socio-spațiale care se intersectează și se suprapun existând patru surse de putere socială: ideologice, economice, militare și politice, de unde și denumirea modelului său – IEMP. Sociologul britanic contestă caracterul unitar, sistemic al societății, această eroare provenind, în opinia sa, din considerarea statului ca unitate de măsură în analiza societății. Or, statul, susține Mann, este doar una din sursele de putere pe care le definește modelul IEMP. „Statul, cultura și economia sunt toate rețele importante care însă nu coincid aproape niciodată” (ibid., I, 2). Rețelele de interacțiune socială – ideologice, economice, militare și politice – se suprapun și

* Școala de Doctorat a Academiei Române (SCOSAAR), Calea 13 Septembrie 13, Sector 5, București. E-mail: bogdan.herzog@abaconsulting.ro.

se intersectează neputându-se vorbi de o singură unitate socială.

Există patru modalități prin care se poate exercita puterea: economic – prin controlul mijloacelor de producție, ideologic – prin controlul sistemului de credință, militar – prin controlul puterii militare și politic – prin controlul statului, al instituțiilor politice.

Un caz interesant din politica și geopolitica zilelor noastre, care ar putea fi explicat cu mai mult succes prin prisma modelului dezvoltat de Mann, este reprezentat de Hezbollah. În cercetarea de față, vom analiza capacitatea acestei entități non-statale, de a proiecta putere în toate cele patru sectoare definite de cadrul IEMP – ideologic-cultural, economico-social, militar și politic.

Războaiele de Generația a IV-a (RG4)

Autorul american William S. Lind, cel care a consacrat termenul de „Războaie de generația a IV-a” subliniază că trăsătura principală a noilor conflicte o reprezintă *pierderea monopolului statului asupra războaielor*. „Peste tot în lume, armatele de stat se luptă cu oponenți non-statali precum al-Qaeda, Hamas, Hezbollah și FARC. Aproape peste tot statul pierde” (Lind, 2014).

În Războaiele de Generația I, pe care Lind le încadrează între Pacea Westfalică și Războiul de Secesiune 1648-1860, trăsătura principală o constituie instituirea monopolului statului asupra forței armate și menținerea disciplinei tactice. Generațiile ulterioare, afectate de progresul tehnic, vor avea ca axe principale puterea de foc a artileriei – Generația a II-a – și, respectiv, dinamismul, viteza, capacitatea de a surprinde și de a lua inițiativa – Blitzkrieg-ul fiind caracteristic pentru Războaiele de Generația a III-a.

Lind accentuează că RG4 presupun angajamente de cu totul alt tip față de generațiile anterioare, conflictul fiind unul între culturi, nu între state. În acest tip de conflicte, capacitatea de integrare cu populația locală, înțelegerea și interpretarea corectă a culturii locale, „*cultural*

intelligence” și comportamentul non-invaziv, chiar de *non-combat* par a fi mult mai eficiente în atingerea obiectivelor. De exemplu, autorul american face referire la opoziția mult mai redusă pe care au întâmpinat-o trupele italiene în al Doilea Război Mondial sau eficiența trupelor de menținere a păcii argentine în Cipru, care au întâmpinat mult mai puține dificultăți din partea populațiilor locale *pentru că nu își doreau să fie acolo*.

Războaiele de Generația a IV-a reprezintă “o întoarcere la modul în care se purta război înainte de apariția statului” (Lind, 2014), iar puterea de foc sau tehnologia superioară nu mai reprezintă factorii principali în câștigarea conflictelor.

Cazul Hezbollah, alături de alte mișcări islamice, este considerat un etalon pentru RG4. Apărută la sfârșitul anilor 1970 în contextul intern al Războiului Civil Libanez și puternic influențată de Revoluția Islamică din Iran, mișcarea șiiită Hezbollah a devenit treptat atât de importantă, încât unii cercetători (Hersh, 2007) au vorbit de o redirecționare completă a efortului diplomatic și militar american în zona Orientului Mijlociu, pentru contracararea influenței Hezbollah și anihilarea axei Iran – Siria – Hezbollah.

Prezentul articol își propune să răspundă unor întrebări importante: dacă se poate vorbi de o „Axă a Rezistenței” în Orientul Mijlociu, precum și importanța geopolitică a mișcării Hezbollah în cadrul acestei axe. Într-un studiu de caz, factorii ideologici, economici, militari și politici care au influențat succesul și duranța Hezbollah sunt studiați prin prisma modelului rețelelor sociale suprapuse – IEMP, dezvoltat de Michael Mann și a conceptului Războaielor de Generația a IV-a lansat de William S. Lind.

Contextul geopolitic regional – Axa rezistenței/Axa răului

Sintagma de Axă a Rezistenței (*Axis of Resistance*) a fost folosită pentru prima dată de presa arabă¹ ca răspuns la discursul² prin care președintele George W. Bush acuza guvernele Iranului, Irakului și Coreei de Nord

că ar spijini terorismul, căutând totodată să dezvolte arme de distrugere în masă, inclusiv arme nucleare. Această acuzație a constituit de altfel fundamentul invadării Irakului de către coaliția condusă de Statele Unite. Ulterior, într-o conferință ținută la Heritage Foundation, subsecretarul de stat american John R. Bolton (2002) a adăugat la lista de „*rogue states*” Cuba, Libia și Siria. Existența unei astfel de liste-program a Pentagonului, încă din anul 2001, a fost confirmată de altfel și de generalul Wesley Clark, în celebrul interviu „*Seven Countries in five years*”³.

În acest context nu este lipsit de interes modul în care Mann (2004) definește teroriștii – „grupuri care atacă ținte civile” – precum și observațiile sale: țintele civile sunt alese atunci când cele militare și politice sunt foarte protejate și distincția acestuia între terorismul internațional (5%) și cel național (95%), acesta din urmă fiind direcționat contra opresorilor locali. „Teroriștii naționali”, punctează Mann, se consideră pe ei înșiși „luptători pentru libertate”.

Ca răspuns la acuzațiile președintelui american, presa arabă libaneză a argumentat că: „singurul element comun între Iran, Irak și Coreea de Nord este rezistența la hegemonia americană”. Termenul de „Axă a Rezistenței” a fost preluat de oficiali din Orientul Mijlociu, cum ar fi de exemplu ministrul de interne palestinian Said Saim, oficialul iranian Ali Akbar Velayati, ulterior, devenind o constantă a discursurilor liderului Hezbollah Hassan Nasrallah. În viziunea susținătorilor săi, „Rezistența” este văzută prin comparație cu un sistem global de putere, cu resurse economice, militare și politice semnificativ mai mari. Susținătorii „Rezistenței” o privesc nu numai ca o expresie politică, ci și ca o paradigmă culturală diferită, un model spiritual, o obligație morală și chiar religioasă.

Preluând terminologia provenită din zona islamică, teoreticienii eurasianiști fac referire tot mai des la existența a două axe distincte în zona Orientului Mijlociu: o primă axă care include Statele Unite, Israelul și monarhiile din Golf aliate tradiționale ale S.U.A. (în primul rând Arabia Saudită), a doua axă având în

centru Iranul, alături de aliații acestuia, Siria și Hezbollah, cărora li s-a adăugat noul regim șiiit din Irak. Actualmente se poate observa o tendință de convergență a intereselor acestei a doua axe, cu obiectivele strategice ale Rusiei și Chinei. Susținerea politică acordată Iranului în cadrul negocierilor cu privire la programul său nuclear, precum și prin sprijinul militar direct acordat de către Rusia guvernului sirian reprezintă mijloace de punere în practică a proiectului geopolitic numit de către eurasianiști „lumea multipolară” Dughin (2014).

În cei peste treizeci de ani scurși de la apariția sa, în contextul războiului civil libanez, Hezbollah a evoluat de la o obscură mișcare sectară reprezentantă a comunității șiiite libaneze, la ceea ce unii analiști au denumit “liderul moral al rezistenței mondiale, datorită nu numai succesului militar cu adevărat fenomenal, dar în primul rând, datorită disponibilității de a lupta la nevoie chiar singuri” (The Saker, 2015, 187).

Principalii factori care, în opinia cercetătorului, conferă o importanță deosebită acestei mișcări sunt geografia regiunii și succesele militare.

Studiu de caz – Emergența Hezbollah. Factori IEMP

Influența geografiei

Amplasarea geografică a unei mari părți a comunității șiiite libaneze în imediata vecinătate a statului Israel constituie principalul factor de natură să confere importanță geopolitică mișcării studiate. Prin Hezbollah, „Axa Rezistenței” se întinde până la granița de nord a statului evreu, limitând capacitatea acestuia de a acționa militar pentru atingerea unor obiective strategice. Un bun exemplu îl constituie atitudinea israeliană în negocierile cu privire la dosarul nuclear iranian. În acest caz, capacitatea de ripostă a Hezbollah a fost unul din factorii majori care au determinat Israelul să nu repete bombardarea instalațiilor suspectate a fi implicate în programe nucleare, așa cum procedase în Irak (1980) și, respectiv, în Siria (2007). După eșecul înregistrat în

confruntarea militară din 2006, strategia aleasă pentru slăbirea Hezbollah a fost destabilizarea Siriei, veriga vulnerabilă care face legătura între nucleul šiit din Iran-Irak și Hezbollah. Acest lucru a fost realizat prin încurajarea rebeliunilor de tipul primăverilor arabe și prin sprijinirea grupărilor jihadiste (Hersh, 2007).

Fie că achiesăm la teza analiștilor israelieni care tratează fenomenul Hezbollah ca pe un produs de export al revoluției islamice iraniene (Yalon, 2007), fie că această mișcare este considerată un actor independent, într-un spectru politic mai larg, capabil să includă modalități de organizare și alianțe între state și entități non-statale cu autonomie decizională, din punct de vedere geopolitic, Hezbollah reprezintă un pilon al puterii continentale într-o zonă cheie pentru puterile maritime. De altfel, ideologia și modalitatea în care este structurată mișcarea corespund tipologiei continentale (*heartlandului*) – autoritare, ierarhice, nedemocratic, necomerciale (Bădescu, 2004, 15).

Factori militari – implicații psihologice și geopolitice

Succesul înregistrat de Hezbollah constă în faptul că a fost singura entitate politică vecină Israelului care a reușit să blocheze realizarea unor obiective strategice ale acestuia. Succesul este cu atât mai semnificativ cu cât el a fost reputat de două ori și de către o mișcare non-statală.

Shroeder (2006) apreciază că includerea factorului militar între cei patru factori determinanți ai puterii sociale constituie una dintre inovațiile aduse de Mann prin modelul IEMP, față de sociologii clasici ca și Marx, Weber sau Durkheim. Evoluția Hezbollah, construită pe succese militare cărora li s-au adăugat ulterior factori politici și economici, verifică viziunea profesorului britanic, mișcarea bazându-și succesul pe acest factor în dauna competitorilor ideologici (Amal) și politici (partidele politice libaneze).

Conflictele succesive arabo-israeliene au fost finalizate prin încheierea unor tratate de pace în termeni care urmăresc obiectivele strategice ale Israelului – recunoașterea existenței statului,

a granițelor, inclusiv recunoașterea *de facto* a eliminării statului palestinian și a controlului militar exercitat asupra teritoriilor din cadrul fostului mandat britanic, inclusiv a Cisiordaniei și a Gazei. Acolo unde foștii inamici, precum Egiptul sau Iordania, au acceptat aceste obiective strategice, israelienii au încheiat tratate de pace sau chiar au retrocedat teritorii, cum este cazul Peninsulei Sinai.

La granița de nord a statului evreu cu Siria, deși nu există un tratat de pace, obiectivul tactic militar israelian a fost atins prin ocuparea Platoului Golan în urma Războiului de Șase Zile din 1967. În ceea ce privește obiectivele strategice israeliene în această zonă, opiniile specialiștilor se încadrează într-un spectru destul de larg, de la destabilizarea regimurilor inamice și înlocuirea ulterioară a acestora, la fragmentarea statelor de-a lungul unor falii etnice și religioase, astfel încât noile entități să nu mai poată ridica probleme militare (Planul Yinon)⁴.

Succesul Hezbollah rezidă în faptul că, în anul 2000, presiunea constantă exercitată de militanții săi a condus la evacuarea integrală a Libanului de către armata israeliană. Retragerea inamicului după graniță, abandonarea de către acesta a armamentului și a aliaților din Armata Libanului de Sud, cărora nu le-a fost permisă retragerea împreună cu trupele IDF în Israel, au fost percepute în întreaga lume musulmană ca o victorie a mișcării conduse de Nasrallah.

Acestui succes inițial i-a urmat conflictul din vara anului 2006. Pagubele civile și pierderile de vieți omenești în rândul populației libaneze au fost extrem de numeroase, însă obiectivele atacului, respectiv avansarea până la valea râului Litani și eliminarea capacităților militare ale Hezbollah, nu au fost îndeplinite. Din punct de vedere al războiului psihologic, strategia israeliană⁵ viza descurajarea unor acțiuni viitoare ale inamicului prin distrugerea totală a infrastructurii civile din zonele care asigurau asistență Hezbollah. Această strategie a fost contracarată prin succese tactice pe câmpul de luptă, mediatizate corespunzător și prin largi proiecte sociale, care au avut ca obiectiv refacerea integrală a infrastructurii distruse. În loc ca acțiunile să conducă la pedepsirea și anihilarea

Hezbollah, sau cel puțin la decredibilizarea acesteia, consecința a fost contrară – sabotarea mitului invincibilității armatei israeliene și creșterea disponibilității libanezilor de a lupta împotriva ei. „În timp ce în trecut libanezii săreau în mașini și fugeau spre nord imediat ce se anunța un atac israelian, acum sar în mașini și pornesc spre sud” (The Saker, 2015, 226).

În condițiile războaielor actuale, considerate Războaie de Generația a IV-a, în care accentul se pune pe războiul informațional, descurajarea inamicului și subminarea disponibilității sale de a se angaja în conflicte armate, putem vorbi cu adevărat de un eșec al eforturilor israeliene în direcția Hezbollah. Andrei Raevsky (ibid., 328) apreciază de altfel că victoriile recente ale coalițiilor pro-americane în Serbia, Bosnia, Kosovo, Irak sau Libia au fost în primul rând victorii politice, nu militare, obținute prin război informațional, operațiunile de tip „*shock and awe*” având tocmai acest scop – de a șoca și de a uimi, de a demoraliza și descuraja, creând sentimentul inutilității oricărei rezistențe militare. Or, în timp, disponibilitatea Hezbollah de a se implica în conflicte militare nu numai că nu s-a redus, dar începând cu anul 2013, Hezbollah, până atunci redutabilă în operațiuni de guerillă, s-a implicat militar direct în exterior, mai precis în războiul din Siria, unde a avut un rol decisiv în blocarea ofensivei coaliției anti-Assad, în luptele de la Al Qusair și ulterior pe întreg teatrul de operațiuni.

Succesele militare din Liban, urmate de implicarea pe plan extern, au conferit credibilitate Hezbollah nu doar pe plan intern, ci și în relațiile internaționale din lumea arabă. Matar (2014, 74-81) analizează relațiile diplomatice ale mișcării šiite cu diverse state arabe, Tunisia, Egipt, Bahrain, Libia etc., precum și încercarea Hezbollah de a deveni un arbitru al legitimității primăverilor arabe.

Factori ideologici. Unificarea conducerii politice și religioase

Atât Mann (1986) cât și Shroeder (2006) consideră că sursele ideologice de putere sunt inoperante dacă nu aparțin unei rețele sau unei

organizații. Poate tocmai acest lucru a stat la baza incapacității tradiționale de organizare a comunității šiite pe întreg cuprinsul Orientului Mijlociu. Această lipsă de organizare este dovedită prin rolul social inferior jucat de comunitățile šiite chiar și în arii geografice în care sunt majoritare: Bahrain, Nordul Arabiei Saudite, Libanul de Sud, Irak. Iranul constituie un caz aparte, datorită atât proporției covârșitoare a populației šiite cât și tradiției de statalitate, diferite față de lumea arabă.

Articulat prima dată de ayatollahul iranian Ruhollah Khomeini, conceptul „*velayat e-faqeeh*”, în traducere „conducerea de către jurist”, a reprezentat o schimbare radicală a modului în care o comunitate religioasă a interpretat implicarea în politică. Până la interpretarea dată de Khomeini, musulmanii šiiti nu au crezut în centralizarea puterii religioase și în rolul politic al acesteia, înaintea sosirii celui de-al doisprezecelea Imam (al Mahdi), care ar fi conferit legitimitate oricărei activități de acest tip. Datorită în bună parte acestui aspect, comunitățile šiite din lumea arabă au fost de cele mai multe ori grupuri sărace, ale claselor sociale asuprite, neparticipante la jocul politic, statut menținut încă în Arabia Saudită, Bahrain, Qatar și Emiratele din zona Golfului.

Teza lui Khomeini (2002)⁶, bazată pe textele šiite clasice în care se spune „în ceea ce privește evenimentele care se pot întâmpla caută îndrumare la transmitătorii credinței”, argumenta necesitatea activității politice în absența Imamului – credincioșii nu trebuie să aștepte Imamul să le conducă viețile și societatea, ci, o conducere justă trebuie stabilită în absența lui. În absența Imamului, rolul acestuia trebuie suplinit de un jurist (religios) ale cărui cunoștințe (de drept religios) sunt necesare pentru ghidarea credincioșilor. Această schimbare fundamentală față de tradiția politică și religioasă šiită a stat la baza instituționalizării puterii, reprezentate de jurist, numit de un consiliu clerical care administrează problemele religioase ale comunității. Practic „*velayat e-faqeeh*” a justificat unificarea conducerii religioase cu cea politică în comunitățile šiite.

Rosset (2011) oferă o perspectivă israeliană asupra schimbărilor aduse de doctrina iraniană în modul de organizare al comunităților šiite, precum și influența sa asupra relațiilor dintre Hezbollah și cealaltă mișcare šiită libaneză, Amal.

Mistica rezistenței, a injustiției și a opresiunii. Cultul martirilor

Mistica rezistenței, element fundamental în religia šiită, își are originea în martiriul lui Hussein, nepot al Profetului Mohamed, care a preferat să moară alături de familia și susținătorii săi, în bătălia de la Karbala, decât să capituleze în fața armatelor superioare ale califului Yazid. Evenimentul este comemorat anual, sub numele de Ashura, de către comunitățile šiite din întreaga lume, prin ceremonii foarte vii și includ ample pelerinaje. Credincioșii retrăiesc astfel sacrificiul imamului și încearcă să ispășească păcatele strămoșilor care l-au abandonat în fața rivalului politic și religios.

Într-un astfel de mediu, în care martiriul trecut reprezintă o prezență perpetuă în viața comunității religioase, sacrificiile personale ale conducătorilor politici se constituie într-un liant indispensabil între lideri și susținători. De altfel, Lind (2014) evidențiază diferențele dintre „*leadership by example*”, întâlnit în astfel de comunități și imensa prăpastie existentă între conducerea societăților occidentale și trupele din teatrele de luptă.

Disponibilitatea conducerii Hezbollah pentru sacrificii personale nu a fost negată nici de cei mai înfocați dușmani ai acesteia: Mussa-al Sadr a dispărut în Libia, Abbas –al Mousawi a fost ucis în 1992, împreună cu soția și fiul de cinci ani, în sudul Libanului, de o rachetă trasă dintr-un elicopter israelian, Hassan Nassrallah și-a pierdut fiul, Hady, ucis de israelieni în 1997, Imad Mughniyah a fost ucis în 2008 în Siria, la fel ca și fiul său Jihad, ucis în cursul anului trecut. Ca și alte mișcări revoluționare, în special mișcările mistice, Hezbollah acordă o atenție deosebită comemorării martirilor mișcării, aceștia apărând cu regularitate în discursul

politic: „Trebuie să învățăm de la ei cum să ne ferim de deșertăciunile acestei lumi: prestigiu, bogăție, lux. Trebuie să învățăm de la ei cum să fim puternici atunci când ne confruntăm cu calamități de proporții ale unui cutremur sau ale unui uragan... Luăm de la ei speranța, încrederea și clarviziunea...” (Hassan Nasrallah – Discurs din 16 Februarie 2015).

Factori politici

Ca și în cazul iranian, doctrina „*velayat e-faqeeh*” asigură unirea conducerii politice cu cea religioasă și deci convergența politicului cu ideologicul.

Liderul – Hassan Nasrallah

Fenomenul Nasallah – un lider carismatic care se adresează direct maselor via satelit – a fost o condiție de bază pentru succesul Hezbollah în Libanul anilor '90. Din punct de vedere al folosirii mass-media ca instrument al construirii unei charisme personale și al transmiterii unui mesaj politic, Nasrallah s-a dovedit un demn urmaș al președintelui egiptean Gamal Abdel Nasser, care în anii 1950-1960 a folosit cu succes radioul ca instrument de promovare personală și a naționalismului pan-arab (El Hour, 2012).

Spre deosebire de notabilii tradiționali din Levant, Nasrallah provine dintr-o modestă familie šiită din suburbiile Beirutului. După studiile religioase de la Najaf, unde și-a întâlnit mentorul, pe Abbas el Mousawi, el revine în Liban activând inițial în cadrul Amal. Ulterior, Nasrallah îl urmează pe Mousawi în Hezbollah, iar după asasinarea acestuia, în 1992, devine secretar general al mișcării. Credibilitatea sa în fața publicului libanez provenit în mod majoritar, dar nu exclusiv, din zona šiită, este conferită, așa cum am enunțat, de experiența personală.

El Hour (2012, 77-110) analizează în detaliu construcția aparițiilor mediatice ale liderului Hezbollah: transmisiile în direct din locații secretizate, proiectate pe ecrane imense în fața unor audiențe enorme, discursurile care creează argumente morale clare, fără zone de

gri – răul absolut întruchipat de inamic, opus unui bine absolut reprezentat de Hezbollah și de alte grupuri, în special palestinieni, promisiunea victoriei, ilustrate prin videoclipurile care înregistrează loviturile militare asupra Israelului etc. Conflictul din anul 2006 a fost transformat într-un veritabil spectacol mediatic atât în lumea arabă cât și în Israel, transmisiunile televiziunii Al Manar, canal afiliat Mișcării Hezbollah, continuând pe toată durata conflictului (33 de zile), iar discursurile lui Nasrallah fiind preluate *live* cu subtitrare în ebraică chiar și de televiziunile israeliene. Nasrallah a devenit naratorul conflictului chiar și pentru evrei, el fiind considerat, în mod paradoxal, drept cea mai credibilă sursă de informații de către publicul israelian⁷. Pe durata conflictului Nasrallah a ținut în medie un discurs o dată la cinci zile.

Discursurile lui Nasrallah dovedesc faptul că acesta știe că este urmărit de un public eterogen adresându-se fiecărei categorii în parte: „libanezilor le spun...”, „israelienilor le spun...”, „guvernului israelian îi spun...”. Funcțiile discursului sunt multiple și adaptate audienței: pentru libanezi – păstrarea credinței în victorie în ciuda numărului mare de victime și al imenselor distrugerii de infrastructură (1.000-1.200 de morți, peste un milion de refugiați); pentru publicul arab – condamnarea liderilor învinuiți că trec sub tăcere crimele israeliene, în timp ce Hezbollah se luptă pentru întreaga lume arabă și pentru musulmanii din întreaga lume (El Hour, 2012).

În ceea ce privește publicul israelian, Hezbollah urmărește un război psihologic asemănător poate demersurilor israeliene din timpul războaielor israeliano-palestinieni. Spre deosebire de discursurile propagandistice pompoase ale lui Gamal Abdel Nasser din 1967, strategia media adoptată de Hezbollah urmărește cu fidelitate trei elemente principale: nu se minte, se fac doar promisiuni care pot fi onorate și se difuzează în mod repetat videoclipuri cu înfrângeri israeliene individuale (împușcarea unor soldați, explozia unor blindate, scufundarea unui vas etc.) cu scopul de a anihila bariera psihologică a invincibilității armatei israeliene.

Rezultatele războiului din 2006 pot fi discutabile din punct de vedere militar, mai ales datorită pierderilor enorme de vieți omenești și a pagubelor materiale libaneze. Din punct de vedere politic însă, conflictul a fost un imens succes pentru Hezbollah care și-a îndeplinit toate obiectivele declarate la început: s-a realizat schimbul de prizonieri libanezi vs cadavrele soldaților israelieni răpiți, armata israeliană nu a putut ocupa părți semnificative din Liban, suferind pierderi masive, iar capacitatea mișcării șiite de a lovi teritoriul israelian cu rachete a rămas intactă. La finalul conflictului, în toamna anului 2006, Hezbollah se găsea la apogeul credibilității sale în lumea arabă, iar secretarul general al mișcării, Hassan Nasrallah, dobânda un statut asemănător liderului egiptean Nasser în anii 1950-1960.

O interesantă analiză comparativă a mișcărilor islamice Hezbollah și Hamas, sub aspectul evoluției istorice și al mijloacelor de acțiune politică și militară este realizată de Kaya și Ozan (2014).

Factori economici și sociali

Consolidarea legăturii dintre militanții înarmați și baza lor politică prin implicarea în sfera serviciilor sociale nu constituie o noutate absolută, caracteristică exclusivă a Războaielor de Generația a IV-a. De altfel teoreticienii RG4 (Lind, 2014) fac referire la o “întoarcere la epoca anterioară existenței statului”. Într-un stat instabil datorită mixului etnic și religios, precum cel libanez, incapacitatea de îndeplinire a atribuțiilor nu vizează doar zona militară, ci și cea a serviciilor sociale. Locul statului este preluat de organizații non-statale, precum Hezbollah care oferă populației serviciile respective. În comunitățile sărace, tradițional neglijate de către stat, o astfel de prezență este cu atât mai eficientă și generatoare de loialitate.

După cum remarcă specialiștii militari americani din zona de operațiuni speciale (Love, 2010), există similități între modul în care Hezbollah și-a structurat relația cu propriul public și modul de acțiune pe care alte mișcări

de rezistență/guerillă, cum ar fi comuniștii lui Mao sau Che Guevara, îl recomandau propriilor insurgenți: toate acțiunile sunt coordonate, nu se fură, nu trebuie să fii egoist sau incorect. Mao afirmă de altfel în *Scrieri Militare* că „luptele de guerillă nu pot rezista pe termen lung fără baze” (strategice/în cadrul societății).

Totuși, caracterul religios islamic al mișcării conferă caracteristici speciale acțiunilor Hezbollah. *Zakat* (actul caritabil) este unul din cei cinci „stâlpi” ai religiei islamice alături de *Shahadah* (credița că există un singur Dumnezeu și că Mahommed e profetul Său), *Salat* (rugăciunea), *Sawm* (postul) și *Hajj* (pelerinajul) în consecință caritatea nu este tratată de mișcările islamice ca un act de voință, ci o poruncă dată de la Dumnezeu de a-i ajuta pe cei nevoiași.

Proiecte sociale

Primele eforturi semnificative de organizare a unei munci caritabile în cadrul comunității šiite libaneze, comunitate ostracizată de-a lungul secolelor, datează din anul 1960 și se leagă de numele lui Musa al-Sadr, clericul de origine libanezo-iraniană. Proiectul său inițial, construirea unei școli vocaționale în sudul țării, a fost un succes imediat, școala funcționând și în zilele noastre. Pașii următori au constat în deschiderea și operarea mai multor spitale și școli religioase în Beirut.

La ora actuală se evaluează (Love, 2010, 21) că serviciile sociale ocupă jumătate din bugetul anual al organizației. Aceeași sursă estimează că Hezbollah oferă anual asistență medicală gratuită pentru circa jumătate de milion de oameni. Serviciile sociale nu sunt oferite exclusiv comunității šiite, ci și celorlalte comunități inclusiv celor creștine. Ele cuprind departamente precum: grupul de reconstrucție însărcinat cu reparația infrastructurii și a caselor după război (grupul cuprinde peste 1.000 de ingineri, arhitecți, electricieni etc.), Organizația Islamică a Sănătății (responsabilă cu serviciile medicale, ea operează clinicile, oferă medicamente, evacuează răniții, distribuie

ajutoarele de hrană), Fundația Martirilor (ajută familiile celor căzuți în luptă), Fundația Răniților, Asociația Femeilor etc. Sursele de finanțare estimate de armata americană includ în proporție relativ egală contribuții interne din *zakat*, companii comerciale operate de mișcare și, respectiv, contribuții externe din Iran, Siria și de la numeroasa comunitate libaneză de peste hotare – Africa de Vest, America de Sud etc.

De-a lungul deceniilor, serviciile sociale oferite de Hezbollah au devenit din ce în ce mai ample și mai complexe, depășind cu mult ca și calitate și rapiditate de execuție sprijinul pe care statul libanez îl oferă populației šiite. Datorită expectanțelor populației, presiunile asupra bugetului mișcării sunt constante, păstrarea credibilității necesitând fonduri semnificative.

Menționăm în continuare câteva din principalele organizații caritabile afiliate Hezbollah în domeniul sănătății și în cel al construcțiilor, precum și anumite acțiuni majore ale acestora așa cum au fost identificate de Heard (2015, 159-174):

Organizația Islamică a Sănătății - Islamic Health Services (IHS) a fost fondată imediat după înființarea Hezbollah. Asistența medicală este oferită pentru întreaga populație a Libanului indiferent de apartenența religioasă, ceea ce într-o țară cu o lungă tradiție sectară este un gest cu totul deosebit. În ceea ce privește prețul serviciilor medicale, acesta este unul cu mult mai redus decât cel practicat în general pe piață, medicamentele fiind vândute pacienților la prețul de achiziție. IHS s-a concentrat în mod special pe zonele cele mai sărace, acolo unde guvernul nu făcea practic nimic, construind dispensare și chiar unități spitalicești. Finanțarea este asigurată de o triplă componentă: donații, încasări și gratuități oferite de guvernul libanez și WHO (Organizația Mondială a Sănătății), în mod special în cazul vaccinurilor.

Asociația Jihad al Binaa (Jihadul/Ofensiva Construcțiilor)

Pentru rezolvarea problemelor de infrastructură, a celor locative și, totodată, pentru

a contracara efectele propagandei israeliene care leagă activitățile rezistenței islamice de atacurile asupra infrastructurii civile, Hezbollah a înființat în 1985 Jihad al Binaa (Jihadul/Ofensiva Construcțiilor), o asociație umbrelă care preia sarcinile de reconstrucție ale oricărei clădiri afectate de lupte. Practic, ori de câte ori Israelul distruge o clădire, JaB o reconstruiește.

Jihad al Binaa oferă servicii gratuite și acționează în zonele cele mai sărace, cu comunități ignorate, la care guvernul nu poate să ajungă. De exemplu, cu câteva zile înainte de finalul războiului din vara anului 2006, JaB a întocmit un plan cu responsabilități și priorități stabilite clar, cu o ierarhie piramidală ce pornește de la responsabilii strategiei naționale de reconstrucție până la inginerii delegați regionali și responsabilii pe sate. Ca și priorități au fost desemnate: deblocarea și curățarea drumurilor (realizată în două zile), repararea locuințelor, relocarea temporară a locuitorilor din apartamentele distruse și reconstrucția caselor nereparabile.

Libanezilor cu locuințele complet distruse, JaB le-a oferit posibilitatea de a fi despăgubiți fie în bani, fie să primească locuințele refăcute „la cheie”, într-un interval de timp. Acolo unde populația afectată de bombardamentele israeliene a beneficiat de fonduri de reconstrucție puse la dispoziție de către guvernul libanez, JaB a oferit despăgubiri suplimentare dacă fondurile guvernamentale s-au dovedit insuficiente. Ajutoarele nu au vizat în mod sectar doar comunitatea šiită, ci întreaga populație: suniți, creștini, druzi etc. Costul total estimat al acestuia se ridică la cca un miliard de dolari (ibid., 165-171).

Un exemplu de implicare socială l-a constituit **Proiectul Dahiya (al Waad/Promisiunea)**. Distrugerea intenționată și totală a suburbiei Dahiya din Beirut, considerată fief al Hezbollah, a condus la nașterea unui termen special, „doctrina Dahiya”, inventat de generalul israelian Gazi Eizenkot, șeful marelui stat major al forțelor armate israeliene (IDF). Potrivit acestei doctrine de război asimetric în mediu urban, prin folosirea unei forțe militare

disproporționate, se dorește *distrugerea totală a oricărei infrastructuri civile* a unor regimuri ostile, ca și mijloc de descurajare a rezistenței militare. Se estimează, (ibid., 173), că doar în Dahiya au fost distruse 37.000 de apartamente și 200.000 de oameni au fost lăsați fără locuință.

Putem spune că în anumite sectoare ale asistenței sociale și economice – servicii de învățământ, sănătate, locuințe etc. – serviciile oferite de Hezbollah suplinesc sau le dublează pe cele oferite de statul libanez. Această a patra componentă a modelului IEMP este poate cea mai greu de pus în practică de actorii non-statali, lipsiți de posibilitatea acționării într-un context instituționalizat (impozite, organe de control fiscal etc.).

Concluzii

Emergența mișcării Hezbollah într-un actor geopolitic important pentru întreg Orientul Mijlociu demonstrează că o entitate non-statală poate avea câștig de cauză într-o confruntare militară asimetrică cu cea mai mare putere regională, confirmând astfel teoria Războaielor de Generația a IV-a, care enunță ca și caracteristică principală a confruntărilor actuale *pierderea monopolului statului asupra folosirii forței*. Primatul ideologic, unificarea conducerii politice cu cea religioasă, înțelegerea culturii locale, atenția acordată implicării sociale se încadrează perfect în acel „*cultural intelligence*” necesar victoriei în conflictele actuale, considerate de către Lind ca fiind *conflicte între culturi, nu între state*. Considerăm semnificativ că, ulterior confruntărilor de la mijlocul deceniului trecut, răspunsul adversarilor geopolitici a venit tot sub forma unor confruntări asimetrice, încadrabile în tipologia RG4, prin încurajarea primăverilor arabe și susținerea unor entități non-statale, rivale religioase și politice ale mișcării studiate.

În același timp, analiza factorilor IEMP demonstrează că prin controlul asupra unor rețele generatoare de putere socială (ideologice, militare, politice, socio-economice), actorii non-statali pot concura în mod eficient tipologia statului clasic.

Un demers similar analizei noastre, respectiv o trecere în revistă a capacității unor state europene de a-și exercita o putere suverană

în cele patru sectoare – ideologic, cultural, economic, militar și politic – ar putea conduce la rezultate surprinzătoare.

Note

¹ Cotidianul libanez Al Zahf Al Akhadar.

² State of the Union Address 29.01.2002.

³ Democracy Now, Amy Goodman with Wesley Clark. Disponibil la <http://www.globalresearch.ca/were-going-to-take-out-7-countries-in-5-years-iraq-syria-lebanon-libya-somalia-sudan-iran/5166>.

⁴ „Planul Yinon” denumit după articolul lui Oded

Yinon – „A strategy for Israel in the Nineteen Eighties”.

⁵ „Doctrina Dahiya” inițiată de generalul israelian Gazi Eizenkot.

⁶ Textele principale sunt disponibile online în limba engleză la http://www.iranchamber.com/history/rkhomeini/books/velayat_faqeh.pdf.

⁷ <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3299073,00.html>.

Bibliografie

Bădescu, I. (2004) *Tratat de geopolitică*. București: Mica Valahie.

Bolton, J. (2002) *Beyond the Axis of Evil*, Heritage Foundation, Washington D.C., May 6th.

Dughin, A. (2014) *Teoria lumii multipolare*. Chișinău: Universitatea Populară.

El Hourri, W. (2012) *The meaning of resistance: Hezbollah's media strategies and the articulation of a people*. Teză de doctorat, Univ. Amsterdam.

Heard, B. (2015) *Hezbollah – An Outsider's Inside View*. Cagliari: Arkadia.

Hersh, S. (2007) *The Redirection*. The New Yorker, March 2007.

Kaya, O. și Şen, O. (2014) – *The Ideological and Practical Comparison of Hezbollah in Lebanon and Hamas*. Hitit University of Social Sciences Institute, 1, 2, 441-455.

Khomeini, R. (2002) *Governance of the Jurist. Islamic Government*. Tehran: Alhoda.

Lind, W. (2014) *The Four Generations of Modern War*. Castalia House.

Love, J. (2010) *Hezbollah: Social Services as a Source for Power*. Hulburt Field: Joint Special Operations University.

Mann, M. (1986) *The Sources of Social Power*. Vol. I. Cambridge: Cambridge University Press.

Mann, M. (2004) *Conversations with History*. Institute of International Studies, UC Berkeley.

Matar, H. (2014) *How did Hezbollah respond to Arab Transformations*. Journal of Eurasian Affairs, 2, 1, 74-81.

The Saker (2015) *The Essential Saker*. Ann Arbor: Nimble Pluribus.

Rosset U. (2011) *Hizballah and Wilayat al Faqih*. The Eleventh Annual Herzliya Conference, Lauder School of Government, Diplomacy & Strategy, Herzliya, February 6-9.

Shroeder, R. (2006) *An Anatomy of Power: The Social Theory of Michael Mann*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yapp, M. (1991) *The Near East since the First World War*. London and New York: Longman.

Yalon, M. (2007) *The Second Lebanon War: From Territory to Ideology*. Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad, Jerusalem Center for Public Affairs, 15-30.